

WILHELMINALAAN 10
1815 JC Alkmaar

Joop Elsinga 2004

Algemeen

Op de hoek van de Wilhelminalaan en de Metiusgracht gelegen herenhuis uit 1893, oorspronkelijk genaamd "Wilhelmina". Het pand is opgetrokken in neorenaissancestijl naar ontwerp van de Alkmaarse architect Klaas Bakker Dz. (Noordschermer 1853 – Alkmaar 1930). Opdrachtgever was J.P. Backx, notaris te Wieringerwaard, voor wie Bakker in september 1894 ook de buurpanden Wilhelminalaan 8 en 9 ontwierp. Op 30 mei 1893 diende Bakker namens de opdrachtgever een vergunningaanvraag in voor de bouw van Wilhelminalaan 10 en de sloop van de bestaande boerderij genaamd "Rozenlust" op deze plaats (secretariearchief van de gemeente Alkmaar 1816-1919, inv.nr. 529, ingekomen stuk 368). De bij de aanvraag ingediende ontwerptekening voor het nieuwe pand is gedateerd 25 mei 1893. Uit de ontwerptekening blijkt onder meer dat de voorste helft van het souterrain dienst deed als keuken, en het achterste gedeelte als kinderkamer. Tussen de keuken en kinderkamer waren een badkamer en naastgelegen kelder gesitueerd. De ruimte onder de erker tegen de linkerzijgevel was bestemd als berging voor tuingereedschappen. Op 5 oktober 1893 vroeg architect Bakker namens J.P. Backx toestemming aan B&W om "de 5 stuks boomen voor zijn nieuw gebouwde perceel en nog te bebouwen terreinen, aan de doodenweg naast de Cadettenschool" te mogen kappen (secretariearchief van de gemeente Alkmaar 1816-1919, inv.nr. 530, ingekomen stuk 688). Ruim een jaar later, op 29 oktober 1894, verzocht Bakker het college om " (...) de zuidelijkste zijmuur [de linkerzijmuur van Wilhelminalaan 9, JvdL] tegen en in de bestaande muur der genoemde villa te mogen maken ten einde deze muur te maken tot eene gemeenschappelijke bouwmuur (...)" (secretariearchief van de gemeente Alkmaar 1816-1919, inv.nr. 532, ingekomen stukken 656 en 716).

Uit de adresboeken in het regionaal archief blijkt dat Wilhelminalaan 10 in 1903 bewoond werd door mr. J. Mulder en in 1906 door C.J. Bakker, commissionair in effecten. Bakker liet in laatstgenoemd jaar in de achtertuin een tuinhuisje plaatsen (thans niet meer aanwezig). In 1915 werd de bestaande houten serre aan de achterzijde in opdracht van P. Kool Jz. vervangen door een nieuwe gemetselde serre met bordes en -trap en links daarvan een aanbouw over twee bouwlagen waarin op de bel-etage een "heerenkamer" en op de eerste verdieping een slaapkamer. Gelijktijdig werd op de eerste verdieping een badkamer gerealiseerd. De verbouwing werd ontworpen en uitgevoerd door de bekende

Alkmaarse aannemersfirma F.H. Ringers en Zoon. In XXb werd het genoemde bordes naar links verlengd tot voorbij de herenkamer. Thans (2001) doet het pand dienst als notariskantoor.

Op 4 mei 1896 vroeg architect Bakker namens J.P. Backx vergunning voor het plaatsen van een door Bakker ontworpen ijzeren hek langs de Wilhelminalaan en de Metiusgracht (secretariearchief van de gemeente Alkmaar 1816-1919, inv.nr. 537, ingekomen stuk 324). Het hek rond het voorerf aan de Wilhelminalaan is nog aanwezig en maakt deel uit van de bescherming. Het laatste geldt niet voor het uit 1972 daterende hek langs de Metiusgracht. Tussen de achtertuin en de Metiusgracht bevond zich blijkens de situatietekening uit 1906 een tuinmuur.

N.B. De latere bekende Alkmaarse architect Laurens Groen, die het interieur van Wilhelminalaan 6 in 1934 ontwierp, was toen leerling van Bakker.

Beschrijving

Op rechthoekig grondplan gebouwd herenhuis met een souterrain, twee bouwlagen en een mansardedak gedekt met gesmoorde OVH-pannen. Links tegen de linkerzijgevel bevindt zich een vijfzijdige erker met een dito zinken dak waarvan het platte bovenvlak dienst doet als dakterras. De buitengevels zijn opgetrokken in rode verblendsteen waalf-ormaat in kruisverband met snijvoeg en worden boven de eerste verdieping beëindigd door een omgaand hoofdgestel waarvan de kroonlijst rust op bewerkte consoles waartussen paneelvelden. De hoeken van het pand worden geaccentueerd door geblokt pleisterwerk en de voor- en linkerzijgevel zijn bovendien verfraaid met speklagen. Beide gevels worden horizontaal geleed door een cordonlijst onder de vensters van de bel-etage en de eerste verdieping, en zijn tot aan de onderste cordonlijst gepleisterd met rustica blokken boven een eveneens gepleisterde plint met geprofileerde bovenrand. De soberder achtergevel is ter hoogte van het souterrain vlak gepleisterd. De vensters en deuren zijn uitgevoerd in hout en voorzien van opvallende geprofileerde kalven die naar voren komen.

De voorgevel (ZO) heeft rechts een ondiepe portiek die bereikbaar is via een rechte steektrap van vijf hardstenen treden. De trap wordt geflankeerd door smeedijzeren traphekken met krulmotieven en onderaan een gietijzeren baluster bekroond door een sierbol. De portiek is voorzien van een hardstenen vloer, een (vernieuwde) voordeur met bovenlicht, en zijmuren die opgetrokken zijn in brede banden van afwisselend rode verblendsteen en rode machinale waalsteen. Het souterrain heeft rechts van de trap een klein venster met diefijzer en links twee door ijzeren traliwerk beveiligde liggende stolpramen. Recht boven deze twee vensters bevindt zich op de bel-etage een schuifvenster. Beide schuifvensters hebben evenals de portiek een geprofileerde dwarsregel die buiten het gevelvlak komt, en worden eveneens bekroond door een gebogen fronton met siermotieven in het timpaan. Ter weerszijden van de bovenlichten bevinden zich gepleisterde panelen met siermotieven. De twee muurdammen in het midden van de gevel worden bovendien verfraaid door rustica blokken. De hoekblokken links en rechts op de bel-etage zijn afwisselend uitgevoerd in rustica en voorzien van een liggende diamantkop. De eerste verdieping telt drie schuifvensters die bekroond worden door een op bewerkte consoles rustend fronton – het middelste fronton is gebogen, de linker en rechter zijn driehoekig – met flankerende obeliskjes, waaiermotief in het timpaan, en bovenop een sierbol. In het midden van het onderste dakvlak bevindt zich een dakkapel met een plat dak, omgaande kroonlijst, en in de voorzijde een door pilasters geflankeerd stolpraam.

De linkerzijgevel (ZW) heeft op de bel-etage rechts een schuifvenster als voor (met tussen het bovenlicht en de hoek eveneens een liggend sierpaneel), en rechts van de ge-

noemde erker een ijzeren rooster ter hoogte van het souterrain. De voorzijde van de vijfzijdige erker is voorzien van een stolpraam met blank glas in lood in het tweedelige bovenlicht. In de overige vier zijden van de erker bevindt zich een schuifraam. Het genoemde dakterras boven de erker wordt omgeven door een vijfzijdige houten balustrade en is toegankelijk via een dubbele glasdeur met tweeruits bovenlicht onder een op bewerkte consoles rustend driehoekig fronton met flankerende obeliskjes en waaiermotief in het timpaan (het liggende tweedelige bovenlicht rechts van de balkondeuren is naderhand aangebracht). De rechterzijgevel wordt door het buurpand aan het oog onttrokken. De achtergevel (NW) heeft in het terugliggende souterrain links een klein bovenlicht (met uitzetraampje) en rechts daarvan een paneeldeur waarin een vierruits raam met een roedenverdeling in de vorm van een omgekeerd Latijns kruis. In de op gepleisterde pijlers rustende parterre-uitbouw (uit 1915) bevindt zich rechts een door zijlichten met bovenlicht geflankeerde dubbele glasdeur met twee bovenlichten. De vier bovenlichten zijn evenals die in het kruisvenster in de rechterzijde van de parterre-uitbouw voorzien van blank glas in lood en worden ontlast door een latei van gepleisterd beton waarboven een kroonlijst op gesneden klossen. Het twee bouwlagen hoge linker gedeelte van de parterre-uitbouw heeft een convexe voorzijde waarin beneden een door twee stijlen in drieën gedeeld schuifvenster (het middelste onderraam is naderhand vervangen door een deur) en op de eerste verdieping een kruisvenster voorzien van openslaande onderramen. Beide vensters volgen de gebogen vorm van de gevel en hebben een lekdorpel en latei van gepleisterd beton. De linker aanbouw wordt boven de eerste verdieping beëindigd door een kroonlijst op gesneden klossen. Het dakterras boven de rechter helft van de uitgebouwde parterre is voorzien van een houten balustrade en toegankelijk via een dubbele glasdeur met drieruits bovenlicht rechts op de eerste verdieping. Direct boven het hoofdstel van de achtergevel staat links van het midden een rechthoekige schoorsteen van rode verblendsteen. Vóór de uitgebouwde parterre strekt zich ter hoogte van de begane grond een balkon uit met rechts een door gepleisterde zijmuurtjes geflankeerde uitwaaiende betonnen trap van negen treden leidend naar de achtertuin.

De erfafscheiding rond het ondiepe voorerf bestaat uit een ijzeren spijlenhek samengesteld uit balustervormige gietijzeren hekpalen waartussen spijlendelen met afwisselend enkele spijlen en spijlen die bovenaan door een boogje paarsgewijs verbonden worden. De hekpalen worden bekroond door een gegroefde sierbol en hebben een voet in de vorm van een driepoot rustend op een hardstenen blok die opgenomen is in een plint van rode baksteen. Ter weerszijden van de trap naar de portiek bevindt zich een in bovenaanzicht kwartrond draaihekje. Linksvoor heeft het hek eveneens een afgeronde vorm.

**Jos van der Lee 2003*

Interieur (2011)

Het in de stijl van het neorenaissance vormgegeven interieur is in dit pand nog gedeeltelijk in de oorspronkelijke staat bewaard en bezit twee naar oorspronkelijk model nieuw herstellende Wilhelminaplafonds. (N.B. In Wilhelminalaan 8 en Achterdam 20 bevinden zich eveneens gelijke Wilhelminaplafonds). Het oorspronkelijke plafond zit in de voorkamer op de begane grond. Het pand is onder meer voorzien van alle oorspronkelijke 2-paneeldeuren, de marmeren vloerbetegeling, bijbehorende plinten en één stucplafond, als genoemd. De staande gietijzeren radiatoren zijn in de meeste kamers en de gang nog aanwezig (zonder bakelieten draaikop).

De begane grond.

De vestibule is belegd met grote marmeren platen, de zijmuren zijn boven marmer plinten vlak gestuukt opgetrokken en een marmeren trap van twee treden over de hele

breedte geeft toegang tot de gang achter de tochtput.

Binnen de oorspronkelijke omlijsting bevindt zich de (nieuwe) voordeur, gedekt door een groot rechthoekig bovenlicht met geëtsd glas met een ruitmotief. Naast de voordeur rechts bevindt zich een oorspronkelijke houten briefkastdeurtje, de onderkast is nieuw. Beide zijmuren zijn verfraaid met twee muurgrootte stucpanelen met een houten omlijsting, die aan de onderzijde open eindigen op een frieslijst. Links is een getrapt geblokt ornamentje onder het fries geplaatst. De tochtput is opgebouwd met houten stijl- en regelwerk met gepaneelde muurpilasters met sokkel en kapiteel die tegen een forse plafondlijst eindigen. De dubbele glasdeur met onderpaneel is naar de gang draaibaar. De deuren worden geflankeerd door twee decoratieve pilasters verfraaid met paneel, diamantkoppen en een rozet. De deuren worden gedekt door een 3-ruits bovenlicht dat rust op de kapitelen van de juist beschreven pilasters. Het bovenlicht is verdeeld in een breed middenraam dat geflankeerd wordt door twee kleine rechthoekige ramen.

vestibule

gang-trap-tochtput

Het stucplafond bezit een ornamentaal rond middenmedaillon met een rond verhoogde middendeel dat glooiend eindigt op een omwonden bladguirlande afgewisseld met een diamantkoppen. De omlopende parelrand wordt doorbroken door trossen blad en fruitornament.

Vanuit de vestibule komt men in de verhoogd gelegen gang die belegd is met marmeren platen (2 m. X 1.40 m.) en rondom marmeren plinten en deurneuten. En ook de deurdorpels zijn van marmer. Links bevindt zich een kleine radiator. Rechts bevindt zich het trappenhuis dat doorloopt tot de 1ste verdieping en vandaar via de overloop naar de zolder. Links bevinden zich de voorkamer en de ruime achterkamer. Beiden met een aparte ingang en oorspronkelijk als kamer ensuite uitgevoerd. De gang wordt aan het eind afgesloten met een kleine achterkamer. Tegen het trapbeschot rechts bevindt zich een radiator als beschreven en links daarvan bevindt zich de deur naar het souterrain en daarnaast de toilet.

De voorkamer heeft een stucplafond met een stevige samengestelde lijst en een middenornament. Het ovale ornament bezit hoefijzervormige uiteinden verfraaid met een brede Lodewijk XIV band, waarbinnen medaillons met gespiegelde vrouwenkopjes (Wilhelmina), gekroond met bloemtuiltjes. Het verhoogde middendeel is op de glooiing versierd met kleine decoratieve bladmotieven. Het middendeel is omgeven met uitspringen-

de fijne blad- en bloemdecoraties met uitspringende toortsen.

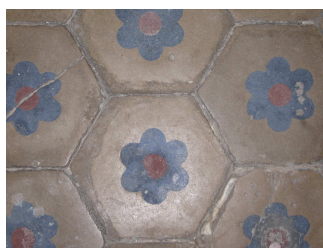
De ramen aan de voorzijde worden omlijst door paneelwerk dat achter de gietijzeren verwarmingen doorloopt tot op de omlopende houten plint. De ramen aan de zijkant rechts bezitten een strakkere omlijsting, maar wel de panelen achter de verwarming. De oorspronkelijke paneelombouw van de suitedeuren is zonder de deuren nog aanwezig (nu gedicht). Het bovenpaneel kraagt met een getrapte lijst licht uit. Tegen de linkermuur is een vroegere schoorsteen strak gestuukt. In de schoorsteenmantel is de rondboogopening op dezelfde wijze dicht gestuukt.

De achterkamer heeft een plattegrond met twee erkeruitbouwen die heden onderdeel van de kamer uitmaken. De paneelombouw van de voormalige suitedeuren is intact en de beiden kasten aan weerszijden hiervan zitten op de oorspronkelijke plaats. De deuren zijn nieuw. De erker tegenover de deur en de erker rechts aan de tuinzijde bezitten de oorspronkelijke raamomlijstingen en de panelen achter de gietijzeren radiatoren. De bovenlichten zijn gevuld met blanke glas-in-loodruitjes. Het rechterbovenlicht in de linker-serre is van helder glas. De overgang van de erker tegenover de deur wordt gekenmerkt door een gelijk soort paneelombouw als de bij de suitedeuren. De vijfzijdig gehoekte erker bezit openslaande ramen in het midden met espagnolet. De doorgang van de serre aan de tuinzijde bezit een rechte omlijsting en de onderramen en tuindeuren zijn vernieuwd. Het Wilhelminaplafond is geheel nieuw en exact hersteld naar het voorbeeld van de voorkamer.

In *de kleine achterkamer* aan de tuinzijde naast de achterkamer zijn de raamomlijstingen en de paneel lambrisering achter de gietijzeren radiatoren eveneens nog aanwezig.

In *de toilet* zit bovenin rechts een oorspronkelijk hoekkastje met paneeldeur (mogelijk een ventilatiekanaal dat in verbinding stond met een schoorsteenpot op dak).

Het souterrain toegankelijk onder de trap bezit een paneeldeur met een raam van helder glas. Via een marmeren bordes en een nieuwe trap komt men in de keldergang, die naar rechts buigt en belegd is met 6-hoekige leverkleurige vloertegels met een blauw bloemetje met een rood hart. Deze vloertegels zijn doorgelegd bij de opslagruimte tegenover de trap.

In de opslagruimte (met deur van later datum) bevindt zich achter een gemetselde rond-boog een ruimte met een koker met buitenraam en rechts een 2-ruits liggend raam met zicht op de keuken. De kast en de gang worden gedekt door het oorspronkelijke troggewelf* tussen ijzeren liggers. Aan het einde van de gang is het plafond recht doorgetrokken als aanduiding van een vroegere uitbouw.

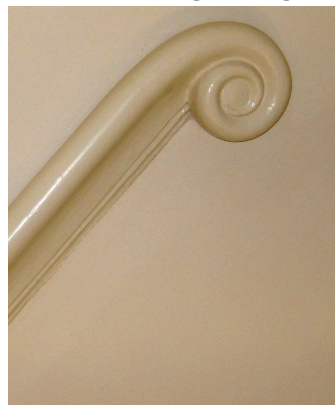
Links in *de lange gang* bevindt zich de voormalige dienstbodekeuken, rechts daarvan bevindt zich een diepe (provisie)kast met een paneeldeur en een rond ventilatiegat met gaas. Rechts verbreedt de gang om smaller te eindigen op de paneel tuindeur met glasraam.

De keuken bezit een paneeldeur met een 9-ruits glasraam. De geometrische indeling heeft een rechthoekig middenraam omlijst met kleine en langwerpige roedenramen en duidt op een 20ste eeuwse datering.

De keukenruimte heeft een houten balkenplafond met kraaldelen dat doorsneden wordt door de haaks op de voorgevel lopende vloerbalken. Links bevindt zich de oorspronkelijke brede opening van een kookschouw, nieuw uitgevoerd. Rechts van de schouw bevindt zich binnen een brede omlijsting het oorspronkelijke 2-ruitsraam dat uitzielt op de voorraadskast. De beide buitenramen zijn voorzien van een ijzeren espagnolet. Rechts naast de deur bevinden zich twee kasten, waarvan er een met 2-vaks paneeldeur. (Geheel links bevindt zich een inloopkluis). Tegen de achterwand bevinden zich 2 gietijzeren radiatoren.

Het trappenhuis bezit trappen met allen een kwart bovenaan. De oorspronkelijke en identieke trapbalustrades lopen links door langs de trapopgangen. Op de verdieping en de zolder zijn de balustrades haaks op muur en het dak langs de trapgat geplaatst.

De trapbalustrade met geornamenteerde gietijzeren spijlen gedekt door een houten geschilderde handlijst loopt vanaf een rechte (nieuwe) ronde trappaal naar de overloop op de eerste verdieping. Aan de muurzijde is een rond gestileerde leuning bevestigd, aan beide zijden beëindigd met een gesneden krul. De leuning eindigt haaks op de overloop.

Aan de overloop op de eerste verdieping bevinden zich vijf kamers toegankelijk middels paneeldeuren. Geheel rechts in de hoek bevindt zich een kast met 2-vaks paneeldeur. Links daarvan bevindt zich een zijkamer waarvan het gekeperde raam de oorspronkelijke omlijsting bezit. Tegen de linkermuur bevindt zich een schoorsteenkanaal. In de kamer rechts voor bevindt zich een Wilhelminaplafond, hersteld naar het oorspronkelijke model. De trap naar de zolder wordt op de overloop geschoord door een halfronde spilpaal op het einde van de trapopgang en door een dito paal bij de trapopgang naar de zolder. Rechts bevindt zich een glooiende oplopende muurleuning zonder krullen. De ruime zolder bezit een borstwering en gordingenkap en een mansarde kap die geschoord wordt door jukken die met de spantbenen ter hoogte van de muurplaat zijn verankerd met een blok-

keel en aan de gording erboven middels een houten gewolkt verbindingstuk. De hoeken worden geschoord door een driepoot aan spantbenen.

Rechts naast de trapopgang bevindt zich het tot het dak opgetrokken gepleisterde schoorsteenkanaal. In de borstwering tegenover de trap bevindt zich het houten dakluik waardoor het dak bereikt kan worden.

*troggewelf: tongewelf waarvan de welflijn een gedeelte van een ½ cirkel is, en in veelvoud is gemetseld tussen ijzeren liggers.

Waardering

Het hoekpand Wilhelminalaan 10 is samen met interieur en bijbehorende erfafscheiding van algemeen belang wegens architectuur- en cultuurhistorische waarde als grotendeels gaaf bewaard gebleven herenhuis uit het einde van de 19de eeuw opgetrokken in neorenaissancestijl. Het interieur met Wilhelminaplafond van herenhuis "Wilhelmina" geeft een goed inzicht in de oorspronkelijk functionele plattegrond waarvan de ruimtes zijn vormgegeven met neorenaissance interieurelementen die tevens refereren aan het exterieur. De in stijl gerestaureerde verdiepingen en het souterrain zijn een mooi voorbeeld van wooncultuur uit eind 19de eeuw, die de Alkmaarse architect K. Bakker Dz. voor ogen stond voor zijn opdrachtgever notaris J.P. Backx.

Het ruime pand heeft een historie van bewoning door notarissen en ook twee jaar geleden heeft zich hier een notaris gevestigd.

Daarnaast heeft het pand stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de gaaf bewaarde noordwestelijke gevelwand van de Wilhelminalaan en vanwege de beeldbepalende ligging op de hoek van de Wilhelminalaan-Metiusgracht.

Foto's: *A.H.M. Schoots, 2011*